

VSO leerlijn Mens & Maatschappij

Leerlijnen	Kerdoelen	Uitstroom Dagbesteding/ Arbeid
1.1. Kopen	1. De leerling leert wat hij/zij voor een bescheiden bedrag kan kopen op basis van eigen voorkeuren	Dagbesteding (DB)
	1. De leerling leert over de rol van de consument in de Nederlandse samenleving, leert als consument bewuste en kritische keuzes te maken en leert daarbij bewust om te gaan met sociale druk	Arbeid (AR)
2.1. Routes herkennen en benoemen 2.2. Plattegrond 2.3. In het verkeer	2. De leerling leert zich te oriënteren op de ruimtelijke omgevingen waarin hij/zij zich bevindt met aandacht voor basale verkeersregels.	Dagbesteding (DB)
	2. De leerling leert te budgetteren en leert de eigen financiën te beheren, mede met het oog op zelfstandig wonen in de toekomst.	Arbeid (AR)
	3. De leerling leert deel te nemen aan verschillende vormen van bewegen op muziek	Dagbesteding (DB)
	3. De leerling leert een eigentijds beeld van de omgeving, Nederland en de wereld te gebruiken om zich te kunnen verplaatsen en te reizen.	Arbeid (AR)
	4. De leerling leert over het begeleid wonen in woongroepen, in het bijzonder over het naleven van leefregels, het belang van huishoudelijke taken en het milieu (<i>zie de leerlijnen mens, natuur en techniek en sociaal-emotionele ontwikkeling</i>)	Dagbesteding (DB)
	5. De leerling leert over het belang en de betekenis van werk voor zichzelf en oriënteert zich op de eigen plaats binnen een arbeidsorganisatie <i>Zie kerndoelen voorbereiding op dagbesteding en arbeid</i>	Arbeid (AR)
5.1. Vrijtijdsbesteding	5. De leerling leert over verschillende mogelijkheden om zijn/haar vrije tijd te besteden	Dagbesteding (DB)
	5. De leerling leert over verschillende mogelijkheden om de vrije tijd te besteden en verkent de eigen mogelijkheden om te participeren aan activiteiten in de vrije tijd	Arbeid (AR)

6.1. Burgerschap	6. De leerling leert over overeenkomsten en verschillen tussen mensen en groepen van mensen in levensbeschouwing, opvattingen en leefwijzen, met daarbij aandacht voor seksualiteit en seksuele diversiteit	Dagbesteding (DB)
	6. De leerling leert over burgerschap in de Nederlandse samenleving en de eigen rol als burger in te vullen en leert de betekenis te zien van respect voor verschillen tussen mensen in opvattingen en leefwijzen, met daarbij aandacht voor seksualiteit en seksuele diversiteit	
7.1. Democratie	7. De leerling leert hoe hij betrokken kan zijn in medezeggenschap en besluitvormingsprocessen en welke bijdragen hij kan leveren aan een plezierige en stimulerende leer-, werk- en woonomgeving	Dagbesteding (DB)
	7. De leerling leert op hoofdlijnen hoe het politieke bestel als democratie functioneert en hoe hij zelf daarbij betrokken kan zijn	Arbeid (AR)
	8. De leerling leert perioden, gebeurtenissen en personen uit zijn eigen leven en leefomgeving te ordenen in de tijd	Arbeid (AR)
9.1. Geschiedenis	9. De leerling leert enkele belangrijke gebeurtenissen, ontwikkelingen en personen in de tijd te plaatsen	Arbeid (AR)

DB Kerndoel 1: De leerling leert wat hij/zij voor een bescheiden bedrag kan kopen op basis van eigen voorkeuren

AR Kerndoel 1: De leerling leert over de rol van de consument in de Nederlandse samenleving, leert als consument bewuste en kritische keuzes te maken en leert daarbij bewust om te gaan met sociale druk

Kerndoel 2: De leerling leert te budgetteren en leert de eigen financiën te beheren, mede met het oog op zelfstandig wonen in de toekomst

1.1. Kopen	1	2	3	4
	5	6	7	8
	Begrijpt de waarde van geld	Weet wat hij kan kopen van zijn (zak)geld	Kan met gepast geld betalen Kan inschatten hoeveel iets ongeveer waard is	Kan onderscheid maken tussen spullen die hij heel graag wil hebben/kopen en minder graag wil hebben/kopen
	9	10	11	12
	Weet dat hij geld terugkrijgt	Beseft dat hij geld opzij moet zetten voor een duurdere uitgave Vergelijkt producten op prijs Bepaalt onder groepsdruk wat hij koopt	Spaart zijn geld voor iets dat hij graag wil kopen Begrijpt de invloed van reclames op koopgedrag	Kan inschatten hoe lang hij moet sparen alvorens te kopen wat hij graag wil hebben Bepaalt, ondanks groepsdruk, zelf wat hij koopt Beoordeelt een reclame op relevantie voor zijn situatie
	13	14	15	16
	Maakt een afweging over aankopen gebaseerd op zijn inkomsten Maakt een bewuste keuze m.b.t. het openen van een spaar-rekening Denkt na en benoemt hoe vaak hij door reclame beïnvloed wordt Vergelijkt producten op prijs Is op de hoogte van wat consumentenorganisaties doen Maakt een begroting voor de korte termijn Maakt gebruik van een pinpas Regelt zijn bankzaken	Budgetteert op basis van financieel onzelfstandige situatie Kijkt kritisch naar de boodschap van een reclame Vergelijkt en onderzoekt producten op kwaliteit Is zich bewust van sociale druk op eigen consumptiepatroon Maakt gebruik van chipknip Weet dat het niet betalen van een rekening zorgt voor aanmaningen Kan zijn verzekeringen regelen Is zich bewust dat sommige goedkope producten ten koste gaan van mensen in arme landen (kinderarbeid, lage inkoopprijs bij boeren)	Maakt de afweging of lenen wenselijk is Vergelijkt en onderzoekt producten op gezondheid Kan een consumentenorganisatie inschakelen Begrijpt waarom anderen druk uitoefenen op zijn consumptiepatroon Kan in een huishoudboekje bijhouden wat zijn uitgavenpatroon is Maakt een begroting voor een langere termijn Weet wat de gevolgen op de lange termijn zijn voor het niet betalen van zijn rekeningen/aanmaningen Schat in of zijn financiële situatie gezond en stabiel is Is zich bewust van sluikreclame in een serie	Kan budgetteren op basis van financieel zelfstandige situatie Vergelijkt en onderzoekt producten op duurzaamheid Kan anderen confronteren met de druk die ze uitoefenen op zijn consumptiepatroon Kan gebruik maken van een ander betaalmiddel dan contant geld of een pinpas/chipknip Kan eenvoudige formulieren voor de belasting zelf invullen Schakelt hulp in bij een ongezonde/labele financiële situatie

DB Kerndoel 2: De leerling leert zich te oriënteren op de ruimtelijke omgevingen waarin hij/zij zich bevindt met aandacht voor basale verkeersregels

AR Kerndoel 3: De leerling leert een eigentijds beeld van de omgeving, Nederland en de wereld te gebruiken om zich te kunnen verplaatsen en te reizen

2.1. Routes herkennen en benoemen	1	2	3	4
	Onderscheidt functies van bekende ruimtes waar hij zich in bevindt (keuken, toilet, lokaal)	Kent korte routes in en nabij het klaslokaal (naar de wc)	Benoemt oriëntatiepunten in en nabij het klaslokaal (bord, kast)	Benoemt oriëntatiepunten in de school (bepaalde klas bij de groene deur) Kent de routes in de school (weet hoe hij op verschillende plaatsen komt)
	5 Benoemt oriëntatiepunten rondom de school (ingang onderbouw is bij het grijze hek) Kent routes rondom de school	6 Benoemt oriëntatiepunten in de nabije omgeving van de school of van huis Kent korte routes in de nabije omgeving van de school of van huis (naar de brievenbus, naar een winkel)	7 Benoemt ruimtes met een bepaalde functie in andere huizen/gebouwen (keuken, slaapkamer, woonkamer)	8 Loopt een korte route in een bekende omgeving aan de hand van genoemde oriëntatiepunten (verder de wijk in: langs de kerk, tegenover de bushalte)
	9 Loopt een lange route in een bekende omgeving aan de hand van genoemde oriëntatiepunten Vindt de juiste plek met één aanwijzing van links en rechts (bij stoplicht naar links)	10 Benoemt oriëntatiepunten in de omgeving van een ander huis/gebouw Herkent in een onbekende omgeving genoemde oriëntatiepunten Vertelt een ander of diegene links of rechts af moet slaan Wijst op de plattegrond aan hoe je moet lopen	11 Geeft verschillende routes aan om op een bepaalde plek te komen Geeft aan welke route hij het fijnst vindt om te nemen naar een bepaalde plek Vindt de juiste plek met aanwijzingen van links en rechts (eerste straat rechts, na postkantoor links) Vindt op een kaart de plek waar hij op dat moment is Vertelt de weg op een plattegrond m.b.v. herkenningspunten (binnen na de wc links, buiten na de kerk rechts)	12 Benoemt oriëntatiepunten in bekende omgevingen waar hij niet vaak komt Vindt m.b.v. een plattegrond de weg in een gebouw Vindt de weg in de eigen stad met behulp van een kaart Vindt de weg in een onbekende stad met behulp van een kaart
	13 Kan zelfstandig dagelijks dezelfde route afleggen in de eigen omgeving Kan gebruik maken van diverse openbaar vervoermiddelen	14 Kan niet-dagelijkse routes buiten de eigen omgeving zelfstandig afleggen Kan gebruik maken van de ov-chipkaart	15 Kan een alternatief vervoermiddel verzinnen wanneer reis anders loopt dan gepland Weet welk alternatief vervoerbewijs hij moet aanschaffen indien er een storing is	16

2.2. Plattegrond	1	2	3	4
	Herkennt de klas op een foto	Herkennt een bekend persoon op een foto van bovenaf	Herkennt bekende inrichtingselementen van bovenaf (foto van het bureau)	Wijst de concrete hoeken uit de klas aan op een getekende plattegrond
	5 Wijst de inrichtingselementen (kast, bureau v/d juf) aan op een getekende plattegrond	6 Benoemt op een plattegrond de inrichtingselementen uit de huiskamer	7 Benoemt op een plattegrond de inrichtingselementen uit de overige kamers (slaapkamer, keuken)	8 Benoemt op een plattegrond de kamers uit een huis op basis van de inrichtingselementen (bad in de badkamer) Benoemt op een plattegrond de verschillende plaatsen van de school (wc, plein, klas)
	9 Maakt (in de klas) een plattegrond met de belangrijkste inrichtingselementen van de klas (zonder verhoudingen)	10 Wijst veelkomende picto's op een plattegrond van een openbaar gebouw aan (uitgang, wc, receptie) Legt een verband tussen de kleuren op de legenda en de plattegrond	11 Gebruikt de legenda om een plek op de plattegrond te vinden Vindt plekken als een treinstation of een parkeerplaats op een kaart Vindt op een plattegrond (alle) ruimtes in een gebouw	12 Geeft aan op een kaart in welk vak een bepaalde voorziening is te vinden (B-3)
	13 Kan gebruik maken van digitale plattegronden, atlanten en kaarten	14 Kan op een navigatiesysteem instellen waar hij naartoe moet Stelt op basis van één informatiebron een reis samen Kan een reis in eigen land zelfstandig plannen	15 Kan een route via een alternatieve weg instellen op een navigatiesysteem Kan een reis samenstellen door gebruik te maken van verschillende informatiebronnen (vlucht, hotel en excursies afzonderlijk)	16 Plant, betaalt en beheert een geboekte reis naar het buitenland

2.3. In het verkeer	1	2	3	4
	<p>Loopt, afgezet op school, direct het schoolplein op Blijft na schooltijd op de juiste plek op de taxi wachten Blijft uit zichzelf bij de groep in een openbare ruimte en in het verkeer</p>	<p>Doet uit eigen initiatief de gordel om in een auto of taxi Stapt pas uit als de chauffeur het zegt Kent waarschuwingsgeluiden (bel, sirene, toeter)</p>	<p>Reageert bij oversteken onder begeleiding op de kleur rood door stoppen en op de kleur groen door bewegen Kijkt om zich heen bij het oversteken en steekt recht over (onder begeleiding) Gaat niet uit zichzelf van de stoep af</p>	<p>Ziet het gevaar van fietsen, lopen en spelen bij een (drukke) weg/straat Gebruikt het zebrapad of het voetgangerslicht (drukt op de knop) als dat aanwezig is</p>
	<p>5 Steekt zelfstandig over bij een voetgangerslicht Kijkt naar links en rechts (2x) om te zien of er verkeer aan komt</p>	<p>6 Benoemt verschillende verkeersdeelnemers (fietser, auto, tram) Gebruikt zelfstandig een zebrapad Kan fietsen onder begeleiding</p>	<p>7 Steekt zelfstandig over bij een rustige overzichtelijke straat Benoemt verschillende vormen van openbaar vervoer (tram, bus, metro, trein) Zoekt een veilige plek om over te steken (bij een rustig overzichtelijk stuk van de straat) Past de betekenis van enkele belangrijke verkeersborden toe</p>	<p>8 Steekt zelfstandig over bij een rustige straat met geparkeerde auto's Fietst zelfstandig Vertelt welk vervoerskaartje er gekocht moet worden en waar dat te koop is Weet wat de OV-chipkaart is Reist onder begeleiding met openbaar vervoer</p>
	<p>9 Steekt zelfstandig over bij een drukke straat Reist zelfstandig op een bekend traject met het openbaar vervoer Checkt met de OV-chipkaart in en uit op het station</p>	<p>10 Stapt zelfstandig over van het ene naar het andere OV-middel Benoemt de invloed van het weer op het verkeer Zorgt voor verlichting in het donker en bij regen of mist Kan de OV-chipkaart zelfstandig gebruiken Houdt zich aan de regels die gelden voor reizigers met het openbaar vervoer</p>	<p>11 Benoemt de reistijd van een bekende route Reist zelfstandig met openbaar vervoer Laadt de OV-chipkaart op</p>	<p>12 Past alle voorrangsregels in het verkeer correct toe Schat de reistijd van een onbekende route in Kent de theorie van het verkeer voldoende om zijn brommercertificaat te halen</p>
	<p>13 Weet wat hij moet doen bij een storing (spreekpaal, loket)</p>	<p>14 Kan een alternatief vervoermiddel verzinnen wanneer reis anders loopt dan gepland</p>	<p>15 Weet hoe hij een declaratie van zijn kaartje kan indienen bij zijn werkgever indien hij daar recht op heeft</p>	<p>16 Kent de theorie van het verkeer voldoende om zijn rijbewijs te halen</p>

DB Kerndoel 5: De leerling leert over verschillende mogelijkheden om zijn/haar vrije tijd te besteden

AR Kerndoel 5: De leerling leert over verschillende mogelijkheden om de vrije tijd te besteden en verkent actief de eigen mogelijkheden om te participeren aan activiteiten in de vrije tijd

5.1. Vrijtijdsbesteding	1	2	3	4
	<p>Speelt zonder problemen naast een andere leerling Laat zien of hij een activiteit leuk vindt (m.b.v. lichaamstaal) Laat zien of hij feest(vieren) leuk vindt (m.b.v. lichaamstaal) Ontwikkelt een voorkeur voor muziek</p>	<p>Geeft aan welke activiteiten in de klas hij leuk vindt door ernaar te wijzen (bouwmaterialen, boeken) Geeft passief een voorkeur voor bepaald spelmateriaal aan door ernaar te wijzen</p>	<p>Houdt variatie in materialen tijdens zijn vrije tijd (niet steeds hetzelfde willen doen) Benoemt bij een zichtbare keuze zijn voorkeur voor bepaalde activiteit Pakt een boek om plaatjes in te kijken</p>	<p>Benoemt drie activiteiten die in de vrije tijd worden uitgevoerd Probeert aangeboden onbekende activiteiten uit</p>
	<p>5 Weet wat een hobby is Vertelt over de eigen hobby Weet dat er verschillende hobby's zijn en geeft enkele voorbeelden</p>	<p>6 Oriënteert op verschillende sporten Oriënteert op verschillende vormen van drama, dans en toneel</p>	<p>7 Zoekt of kiest een gezamenlijke hobby met een vriend(in) onder begeleiding Stopt met een activiteit als het fysiek wenselijk is Beoefent een vrijetijdsbesteding (onder begeleiding) Geeft bij een activiteit of sport niet gelijk op bij tegenslag</p>	<p>8 Zoekt verschillende mogelijkheden om zijn vrije tijd aangenaam in te vullen Vertelt dat een vereniging of club inzet, volharding en tijd kost Stopt met een activiteit als dat sociaal wenselijk is (tv-kijken bij bezoek)</p>
	<p>9 Vertelt dat hobby's geld kosten Beseft dat bij een vereniging gaan verplichtingen tegenover andere deelnemers met zich mee brengt Bestelt eten en/of drinken in een drink- of eetgelegenheid (terras, bar, restaurant)</p>	<p>10 Breidt zijn sociale contacten uit in het verenigingsleven Ziet bezoek en het bezoeken van familie, vrienden en kennissen ook als vrijetijdsbesteding Gaaf af en toe naar culturele activiteiten (schouwburg, concert) Huur een dvd naar eigen keuze Zoekt een evenwicht in zijn daginvulling tussen vrijetijds- en andere activiteiten Weet dat het gezond is om regelmatig te bewegen in de vrije tijd</p>	<p>11 Vertelt dat interesse en hobby of sport elkaar beïnvloeden Verkent regelmatig nieuwe ontspanningsmogelijkheden Surft gericht over het internet naar een onderwerp van zijn of haar interesse Gebruikt het internet om contacten te leggen Beweegt regelmatig op eigen initiatief in zijn vrije tijd ter bevordering van de gezondheid</p>	<p>12 Koopt de benodigde spullen om zijn hobby of sport uit te oefenen Maakt een bewuste en gevarieerde keuze binnen bekende ontspanningsmogelijkheden Beargumenteer zijn keuze voor vrijetijdsbesteding Realiseert zijn vrijetijdsbesteding zelfstandig Nodigt een ander uit om leuke activiteiten mee te ondernemen Weet hoe belangrijk het is om contacten te hebben buiten 'online' contacten Maakt een profiel aan op een sociale media site (Facebook, Hyves)</p>

	13	14	15	16
	Maakt bewuste keuzes met betrekking tot vrijetijdsbesteding (houdt hierbij rekening met kosten/effecten voor de gezondheid etc.) Schermt zijn persoonlijke profiel op sociale media af voor onbekenden	Heeft een goed beeld van de uitgaansmogelijkheden in de buurt Weet waar hij inspraak op kan uitoefenen in zijn gemeente (bijvoorbeeld bewonersvergadering, buurtcomités)	Is op de hoogte van financiële voorzieningen in zijn regio (bijvoorbeeld CJP, stadspas, voordeelkaart) Wisselt af in het ondernemen van culturele activiteiten (museum, horeca, sporten)	Doet een aanvraag om in aanmerking te komen voor financiële voorzieningen waar hij recht op heeft (bijvoorbeeld CJP, stadspas, etc.)

DB Kerndoel 6: De leerling leert over overeenkomsten en verschillen tussen mensen en groepen van mensen in levensbeschouwing, opvattingen en leefwijzen, met daarbij aandacht voor seksualiteit en seksuele diversiteit

AR Kerndoel 6: De leerling leert over burgerschap in de Nederlandse samenleving en de eigen rol als burger in te vullen en leert de betekenis te zien van respect voor verschillen tussen mensen in opvattingen en leefwijzen, met daarbij aandacht voor seksualiteit en seksuele diversiteit

6.1. Burgerschap	1	2	3	4
	5	6	7	8
				Benoemt welke verschillende woonsituaties er zijn (biologische ouders, adoptie, internaat) Benoemt gevolgen van een lichamelijke handicap of ziekte op de woonomgeving (dagroosters, begeleiding, woongroep)
	9	10	11	12
	Benoemt de kenmerken van verschillende culturen en de invloed op de omgeving (feesten, kleding, inrichting)	Benoemt in welke woonsituatie hij na school terecht komt Vertelt wat zwervers zijn en dat deze mensen op straat wonen Vertelt dat vluchtelingen in een opvangcentrum wonen	Vertelt over het verschil tussen rijk en arm en de gevolgen voor de directe omgeving van mensen (grootte van de auto en het huis, (merk)kleden, vakanties)	Accepteert mensen met een andere religie, seksuele voorkeur en normen en waarden
	13	14	15	16
	Gaat in gesprek met iemand die een compleet ander standpunt heeft Spiegelt zijn eigen opvattingen aan wetten, normen, regels en rechten Kent globaal de rechten van burgers Weet dat men in een democratie conflicten oplost door er over te praten	Verplaatst zich in het standpunt van een ander Benoemt een aantal rechten van de mens (bijvoorbeeld: vrijheid van meningsuiting, vrijheid van religie)	Kan op het standpunt van een ander voor- en tegenargumenten verzinnen Helpt op een eigen manier mee aan het opkomen voor de rechten van burgers (doet mee met een staking, doneert geld aan het goede doel, houdt zich aan de geldende wetten en regels) Weet wanneer rechten van burgers worden geschonden	Respecteert en accepteert de diversiteit aan culturen in Nederland

DB Kerndoel 7: De leerling leert hoe hij betrokken kan zijn in medezeggenschap en besluitvormingsprocessen en welke bijdragen hij kan leveren aan een plezierige en stimulerende leer-, werk- en woonomgeving

AR Kerndoel 7: De leerling leert op hoofdlijnen hoe het politieke bestel als democratie functioneert en hoe hij zelf daarbij betrokken kan zijn

7.1. Democratie	1	2	3	4
	5	6	7	8
	9	10	11	12
	<p>Geeft zijn mening of kiest voor een optie bij beslissingen in de klas (waar gaan we heen, waar komt iets te staan)</p> <p>Zit in een leerlingenraad, groepsraad of een commissie</p> <p>Vertelt dat mensen boven de 18 jaar mogen stemmen</p> <p>Vertelt dat de burgemeester de baas van de stad of het dorp is</p> <p>Vertelt dat de koning(in) de baas van Nederland is</p> <p>Vertelt wat de politie in Nederland precies doet</p> <p>Voert een gekozen besluit uit, ook al staat hij er niet helemaal achter</p>	<p>Vertelt dat Nederland een regering heeft</p> <p>Benoemt regels (wetten) en afspraken die de regering maakt voor heel Nederland (snelheid, niet stelen, school, uitkering)</p> <p>Vertelt dat in een democratie iedereen mag zeggen wat hij wil</p> <p>Vertelt dat in een democratie gekozen wordt voor wat het beste voor de meeste mensen is</p> <p>Vertelt dat er landen zonder democratie zijn, waar soms één iemand alles beslist (dictator)</p>	<p>Vertelt dat belasting geld is dat de regering mag uitgeven</p> <p>Benoemt 4 dingen die door de belasting worden betaald (bijv. politie, wegen, scholen, lantarenpalen)</p> <p>Benoemt regels en afspraken die de gemeente maakt (parkeerplekken, winkels, parken, vuilnis)</p> <p>Vertelt wat een mening is (een opvatting van iemand die kan verschillen tussen mensen)</p> <p>Vertelt wat de justitie in Nederland precies doet</p> <p>Gaat een discussie aan met een ander en respecteert de mening van de ander</p>	<p>Vertelt dat de regering bestaat uit ministers</p> <p>Vertelt dat de Europese Unie regels en afspraken maakt voor Europa</p> <p>Vertelt dat een politieke partij een groep mensen is met dezelfde ideeën/mening</p> <p>Vertelt dat partijen met veel stemmen in de regering komen</p> <p>Vertelt dat de regels en afspraken worden nagekeken door de eerste en tweede kamer</p> <p>Stemt op een politieke partij</p> <p>Deelt in een bewonersraad zijn mening</p>
	13	14	15	16
<p>Weet dat kabinetsverkiezingen de basis zijn van het Nederlandse parlement</p> <p>Weet dat er om de vier jaar Tweede Kamer verkiezingen zijn en elke twee jaar gemeentelijke verkiezingen</p> <p>Vertelt welke punten van een partij voor hem belangrijk zijn bij het maken van een keuze (onderwijs, militairen, ontwikkelingshulp)</p> <p>Vertelt dat de partij met de meeste stemmen niet altijd zijn zin krijgt in het parlement (uit niveau 4 vso arbeid)</p>	<p>Weet dat de Eerste Kamer niet door het volk wordt gekozen</p> <p>Kent de taken en rechten van het Parlement</p> <p>Kent de verschillende politieke partijen en weet belangrijke standpunten</p>	<p>Weet welke mensen minister zijn en van welk portfolio</p>		

AR Kerndoel 8: De leerling leert perioden, gebeurtenissen en personen uit zijn eigen leven en leefomgeving te ordenen in de tijd

8.1. Eigen verleden	13	14	15	16
	Kan het verloop van zijn leven aan de hand van mijlpalen vertellen Heeft toekomstplannen	Heeft kennis van gebeurtenissen in de twee generaties voor de zijne	Kan iets vertellen over de geschiedenis van de omgeving waarin hij woont	Kent belangrijke figuren die uit zijn stad of omgeving komen

AR Kerndoel 9: De leerling leert enkele belangrijke gebeurtenissen, ontwikkelingen en personen in de tijd te plaatsen

9.1. Geschiedenis	13	14	15	16
	Heeft kennis van de wereldoorlogen die er zijn geweest Benoemt dat de computer een uitvinding van de late 20 ^e eeuw is Benoemt enkele belangrijke Nederlandse schilders Benoemt belangrijke personen uit het huidige Nederlandse koningshuis (Beatrix, Willem-Alexander)	Weet welke geschiedenis Europa heeft en hoe zij is gevormd Vertelt over de afschaffing van kinderarbeid en invoering van de leerplichtwet Benoemt kenmerken van de watersnoodramp (1953, in Zeeland) Benoemt belangrijke personen uit het vroegere Nederlandse koningshuis (Willem de Zwijger, Koningin Emma) Benoemt gevolgen van de Tweede Wereldoorlog voor Nederland (Rotterdam platgebombardeerd, verhouding tussen Nederland en Duitsland)	Kent namen van beroemde ontdekkingsreizigers en welke werelddelen zij ontdekt hebben Benoemt kenmerken van de 80-jarige oorlog (Willem van Oranje, ontstaan republiek, 7 provinciën)	Vertelt over de reis naar Batavia (17de eeuw, VOC-schip) Benoemt koloniën van Nederland (Suriname en Indonesië) Benoemt de functie van enkele belangrijke historische figuren